

Un exiliat a Provença

EL TEMPS

Ferran Soldevila, l'any 1939, pocs mesos després de passar la frontera. L'amagriments, que ja ara força notable, es va accentuar els anys següents. La segona imatge correspon a una foto de carnet de 1942.

El dia 11 de desembre de 1940, Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971) ja ha pogut deixar la vida comunal al castell de Bierville i a l'Isle-Adam, compartida amb més exiliats il·lustres: Riba, Sunyer, Romeva, Rebull, i senyores! És aleshores que escriu al seu dietari: "Estem bé, bé, bé. Quina sort!" L'hi acompanya la dona, Yvonne Lepage, i el fill Gerard, que llavors té nou anys, i han llogat una habitació en una casa de Baumès de Venaissí –en francès, Beaumes-de-Venise–, poblet provençal situat a 8 quilòmetres de Carpentras i a 32 d'Avinyó. D'ara endavant, els canviarà la vida. Ho vam poder comprovar quan fa dotze anys 3i4 va publicar-ne el dietari.

Tanmateix, el dietari editat, *Dietaris de l'exili i del retorn. 1. L'exili*, quedava tallat just cinc mesos més tard, concretament el dia 11 de maig de 1941; i el segon volum, *2. El retorn*, aparegut el 2000, no començava fins el 23 d'octubre de 1943, un mes després del retorn a Barcelona. No se sabia, per tant, què havia acabat fent a la tranquil·la Provença de la Segona Guerra Mundial des del dia 12 de maig de 1941 fins que tornà a casa.

Al cap d'un any d'haver estat publi-

cat el segon volum, Enric Pujol, l'historiador i escriptor Ferran Soldevila, publicat en dos volums els anys 1995 i 2000, era incomplet. El fill de l'escriptor n'ha trobat els volums que hi mancaven. Conformen el llibre *Els diaris retrobats (1939-1943)*.

cat el segon volum, Enric Pujol, l'historiador encarregat d'editar l'obra inèdita de Soldevila, va rebre una trucada de Gerard Soldevila des de casa seva, a Suïssa. Havia fet reformes a casa i en un armari d'obra van aparèixer quatre quaderns manuscrits del pare que fins llavors havien quedat amagats. Eren els dietaris que es trobaven a faltar en els dos volums. Per una banda, sis mesos de 1939

i, per una altra, una gran part d'allò que quedava per cobrir de l'exili provençal; en concret, del 12 de maig de 1941 al 16 de febrer de 1943.

Ara, els quatre quaderns, transcrits pel fill i anotats per Enric Pujol, apareixen a 3i4 amb el títol *Els dietaris retrobats (1939-1943)*. El volum fa 624 pàgines i és potser el més important, per diverses raons, de tots tres.

Es el volum que ens acosta més a la personalitat de l'escriptor i historiador, que reflecteix amb més claredat la vida de l'exili, d'un exili insegur i precari enfrontat a un futur incert –no sap ni on ha d'anar a viure–, dins una Europa en guerra, però en el qual s'acaba imposant la serenitat i la maduresa del memorialista, fins i tot la felicitat. L'endemà de Sant Esteve de 1941, per exemple, anota: "Mentre sopàvem –i assaboríem el puré de mongetes– he fet observar a Gerard que poca cosa es necessita per a ésser feliç: menges senzilles i saboroses, saber contemplar el paisatge, bones lectures, ben distribuïdes, treball que correspongui a la nostra vocació."

Es el volum que, d'una manera més detallada, retrata la vida quotidiana de la França governada pels amics de Hitler, amb escenes vistes o viscudes que ni el millor novel·lista ni el millor guionista no haurien pogut mai imaginar. Un exemple: 8 de juliol de 1942. Es presenta a la casa on viuen un policia que hi va per endur-se'n un jueu polonès que s'està a la planta baixa, de fa pocs dies. "Arregleu la vostra maleta i dineu, si heu de dinar: no hi ha pressa", li diu el policia.

Es troba sense la companyia d'exiliats, però pendent de les cartes que li envien, especialment dels qui li gestionen els subsidis (Tarradellas, Sbert). En aquesta circumstància se sent lliure per a anar a Carpentras o Avinyó a consultar-hi arxius. És, en definitiva, un solitari, mig Simenon, mig Stendhal, que fa passar sense descans el seu mirall al llarg del camí. Pot seure en un banc del carrer i observar. I descriure allò que veu com només ho poden fer els grans escriptors.

Fa intel·ligible Riba. De la part corresponent a Bierville, n'apareix una informació ribiana nova. Tot i

que Riba i Soldevila no eren pas de la mateixa corda literària i van acabar distanciats, el poeta va seguir, en una ocasió, el consell de l'historiador. Segons que anota Soldevila el 7 de juliol del 39, Riba li llegeix les *Elegies de Bierville* i l'historiador li indica la conveniència de posar-hi títols que reorientin el lector i, fins i tot, escriure-hi unes glosses, atès que "ell mateix, en general, abans de llegir alguna poesia, en fa una mica d'explicació que la torni intel·ligible".

Per convèncer-lo, utilitza un argument literari: "En els teus versos fas com els tràgics grecs. Sí, agafes l'acció al capdamunt. I això és un motiu d'intensitat. Però en la tragèdia hi ha algú que explica tot el que ha passat fins arribar a aquell punt. Tu, en la teva poesia, en prescindeixes." Després d'haver-lo mirat sorprès, en l'inici de l'argumentació, Riba hi assenteix.

No li agradava com escrivia Riba. I al dietari descobrim que tampoc no li agradava com escrivia les cartes. En una, el poeta s'acomia així: "La meva muller i l'Eulàlia [la filla] corresponen a la teva salutació amb l'afectuosa d'ella. Teu C. Riba." I Soldevila anota: "L'expressió no és gaire feliç per a un escriptor. Suposo que vol dir: amb allò que tingui d'afectuós la teva salutació. Estilísticament i gramaticalment, és deplorable. Intencionalment està millor."

Les dones. El dietari corresponent al 39, ara rescatat, recull les petites o grans misèries domèstiques que va haver de suportar la colònia d'intel·lectuals. Amb les dones, és especialment cru. Sobretot amb Clementina Arderiu, l'esposa de Carles Riba.

Per una banda, el dietarista no té inconvenient a reproduir aquest comentari de Clementina explicat per la senyora Romeva a la seva dona: "Desenganyí's. La Clementina és molt més una botiguera que una poetessa." I, per una altra, no s'està de dir-hi la seva: "Penso que la seva tragèdia és doble: moral, per l'esterilitat literària que travessa, i física, perquè és una ruïna —no com a salut, sinó com a beutat. Els ulls, sobretot, ja són declaradament de vella. La boca, a vegades, especialment quan cus, 'li surt enfora, àvida i dura': el

Document de circulació temporal, expedit el desembre de 1940 per l'Ajuntament provençal de Baumas de Venassal —en francès, Baumas-de-Venise—, on vivia amb la dona, Yvonne, i el fill, Gerard. L'autoritzava a viatjar, amb autobús, fins a Carpentras i Avinyó, i a consultar-hi els arxius públics.

llavi inferior, millor dit. Si no fos la mà de pintura que es posa sobre les galtes i els llavis, semblaria cadavèrica. Penso que el seu caràcter sempre deu haver estat difícil, però ara tot això ha contribuït a exasperar-lo." La nota continua i continua, farcida amb una anècdota.

A Provença, pel que fa a les dones, la cosa no millora. La mestressa de la casa, Mme Jourdan, està guillada. Al poble li diuen Thérèse la Folle. "No és agradable viure prop d'un boig." El dia que s'empipa amb Yvonne perquè es fa amb una dona que està renyida amb ella, anota: "Dones, dones! No, decididament, un país on les dones tinguin una forta influència, ni que sigui entre bastidors, no pot anar bé. Llurs rivalitats, llurs ambicions, llurs pugnes, obeeixen sovint a causes i motius tan mesquins que, trasplantats a la vida pública, no poden fer sinó contribuir a emmetzinar-la."

Reflexions. La confessió de l'estat d'ànim no és mai egocèntrica ni exclusivament planyívola. És una reflexió moral, el pòsit de moltes lectures, la lliçó de molts coneixements. Sap que ni en un dietari íntim no pot fer el ridícul.

El 16 de febrer de 1942 anota: "Quines ondulacions ha de fer la nostra esperança! Arribem a creure-ho tot

salvat i, al cap de poc temps, ja hem d'enfocar la possibilitat de veure-ho tot perdut. Perquè és indubtable que ho podem perdre tot, molt més encara del que hem perdut, del que ha perdut Catalunya. Ara, trontollar o no, encara ens resta l'esperança."

El 25 d'abril, la reflexió s'ocupa de la situació mundial: "El món ha perdut la possibilitat de control. Es veu en el conjunt manicomial i es veu en els detalls. Què té d'estrany que ens equivoquem? L'estrany és que a vegades encertem i que no ens equivoquem més sovint. Els elements de judici canvien de l'un dia a l'altre, i els fets desemboquen a resultats inimaginables."

L'exili, sobretot l'època provençal, quan no tenia gaires compromisos socials, va donar a Ferran Soldevila, com recorda Enric Pujol a la introducció, el temps necessari per lliurar-se a la seva gran passió, la feina d'escriptor i historiador. Tot plegat el va ajudar moltíssim a superar uns moments molt difícils i, de retruc, va beneficiar els dietaris. Lluny de les anotacions telegràfiques o del lirisme planyívol i afectat, són una peça literària de primera magnitud, un dels cims de la literatura catalana.

Lluís Bonada